

ABONNEMENT
BINNENLAND 4.50
BUITENLAND 5.50
PER JAARGANG
BIJVOORUITBETA-
LING. VOOR AN-
NONCES WENDE
MEN ZICH TOT DE
ADMINISTRATIE.

MAANDBLAD GEWIJD AAN DE MODER-
NE BEELDENDE VAKKEN EN KULTUUR
REDACTIE: THEO VAN DOESBURG.

ALLE STUKKEN DE
REDACTIE BETREF-
FEND: K. GALGE-
WATER 3, LEIDEN.
ALLE STUKKEN
VOOR DE ADMIN.
ADRESSEERE MEN
MORSCHWEG 20,
LEIDEN, HOLLAND.

2e JAARGANG.

NOVEMBER. NEGENTIENHONDERDACHTTIEN.

NUMMER 1.

INLEIDING BIJ DEN TWEEDEN JAARGANG.

Het doel van de natuur is de mensch, het doel van den mensch is stijl.

Wat in de nieuwe beelding tot tot bepaaldheid gestelde uitdrukking komt: evenwichtige verhouding van het bijzondere tot het algemeene, openbaart zich ook, meer of minder, in het leven van den modernen mensch en vormt de grondoorzaak van de maatschappelijke reconstructie waarvan wij getuige zijn.

Zooals de mensch ertoe gerijpt is zich tegen de overheersching van het individu, de willekeur, te verzetten, zoo is de kunstenaar ertoe gerijpt, zich tegen de overheersching van het individuele in de beelding: natuurlijken vorm en kleur, gemoedsaandoeningen enz., te verzetten. Dit verzet, dat gerijpte innerlijkheid van den geheelen mensch, dat leven in strikten zin, dat redelijk bewustzijn tot grondslag heeft, spiegelt zich af in de geheele kunstontwikkeling en wel in het bijzonder in die der laatste vijftig jaren.

Het was dus te voorzien dat deze sprongsgewijze kunstontwikkeling ten slotte een gansch nieuwe beeldingswijze ten gevolge moest hebben, welke eerst kon verschijnen in en door een tijd, welke geschikt was een geheele omwenteling in de geestelijke (innerlijke) en materiele (uiterlijke) verhoudingen teweeg te brengen.

Deze tijd is de onze en het moment-zijn van een nieuwe beeldingswijze beleven wij heden. Waar zich eenerzijds de behoefte aan een nieuwen, zoowel geestelijken — in den meest uitgebreiden zin, — als materieelen grondslag voor kunst en kultuur doet gevoelen en zich anderszijds traditie en conventie, — noodzakelijke begeleidsters van elke nieuwe gedachte of daad, — door een schuwe tegenwerking van het nieuwe, op alle terreinen tracht te handhaven, wordt de taak van hen die hetzij beeldend of schrijvend van het nieuwe tijdsbewustzijn te getuigen hebben, een belangrijke en moeilijke. Hun taak vereischt een onverflauwde energie en volharding, welke door behoudzuchtige tegenstand nog wordt versterkt en aangewakkerd.

Zoo werken dus zij, die opzettelijk een verkeerde uitlegging aan de nieuwe begrippen geven en de nieuwe beeldingswerken beschouwen op dezelfde wijze als zij de impressio-nistische werken beschouwden, n.l. niet dieper dan het oppervlak, nolens volens aan de grondlegging voor een nieuw levens- en kunstinzicht mede.

Wij kunnen er hen slechts dankbaar voor zijn.

Slaan wij een blik op den afgelopen jaargang, dan moet het ons met bewondering vervullen dat uitvoerende kunstenaars de denkbeelden waartoe zij al arbeidende kwamen, zoo uitnemend helder wisten te formuleeren, waarmede zij veel tot verklaring van het nieuwe kunstbewustzijn hebben bijgedragen. Van dit laatste immers getuigt genoegzaam de toenemende belangstelling, — ook in het buitenland, — voor den inhoud van dit maandschrift, welke inhoud niet naliet, zoowel bij de jongere als bij de oude generatie, zijn invloed te doen gevoelen. Zoo voorziet deze inhoud, voor den tot dieper aesthetisch bewustzijn gerijpten mensch, in een behoefte.

Dit mag dus een aansporing zijn om, ondanks de moeilijkheden, die door de tijdsomstandigheden de uitgave van periodieken belangrijk verzwaren, met dezelfde zekerheid ons aesthetisch beschavingswerk voort te zetten.

October 1918.

REDACTIE.

MANIFEST I 1) VAN „DE STIJL”, 1918.

1. Er is een oud en een nieuw tijdsbewustzijn.

Het oude richt zich op het individueele.

Het nieuwe richt zich op het universeele.

De strijd van het individueele tegen het universeele openbaart zich, zoowel in den wereldkamp als in de kunst van onzen tijd.

2. De oorlog destructieveert de oude wereld met haar inhoud: de individueele overheersching op elk gebied.

3. De nieuwe kunst heeft naar voren gebracht hetgeen het nieuwe tijdsbewustzijn inhoudt: evenwichtige verhouding van het universeele en het individueele.

4. Het nieuwe tijdsbewustzijn staat gereed zich in alles, ook in het uiterlijke leven te realiseeren.

5. Traditie, dogma's en de overheersching van het individueele (het natuurlijke) staan deze realiseering in den weg.

6. Daarom roepen de grondleggers der nieuwe beelding allen, die in de hervorming der kunst en kultuur gelooven op, deze hinderpalen der ontwikkeling teniet te doen, zóó als zij in de nieuwe beeldende kunst — door natuurlijke vorm op te heffen — hebben te niet gedaan, hetgeen de zuivere uitdrukking der kunst, de uiterste consequentie van alle kunstbegrip belemmert.

7. De kunstenaars van heden hebben, gedreven door éézelfde bewustzijn over de geheele wereld, op geestelijk terrein deelgenomen aan den wereldkamp tegen de overheersching van het individualisme, de willekeur. Zij sympathiseeren daarom met allen, die, hetzij geestelijk of materieel, strijden voor de vorming van een internationale eenheid in Leven, Kunst en Kultuur.

8. Het orgaan „De Stijl”, dat zij met dat doel hebben opgericht, tracht bij te dragen de nieuwe levensopvatting in het licht te stellen. Medewerking van allen is mogelijk door:

9. I. Als blijk van instemming, toezending (ter Redactie) van uw naam (volledig), adres, beroep.

1) Dit manifest zal, zoodra het verkeer met het buitenland weer hersteld is, afzonderlijk, in een groote oplaag vanuit de verschillende kunstcentra in het buitenland worden verspreid. Red.

II. Bijdragen in den uitgebreidsten zin (kritische, filosofische, architectonische, wetenschappelijke, literaire, muzikale enz. alsmede reproductieve) voor het maandblad „De Stijl”.

III. Overzetting in andere talen en verspreiding van de denkbeelden gepubliceerd in „De Stijl”.

Handteekeningen der medewerkers :

THEO VAN DOESBURG.

ROBT. VAN 'T HOFF.

VILMOS HUSZAR.

ANTONY KOK.

PIET MONDRIAAN.

G. VANTONGERLOO.

JAN WILS.

1ÈRE MANIFESTE DE LA REVUE D'ART „LE STYLE”, 1918.

1. Il y a deux connaissances des temps : une ancienne et une nouvelle.

L'ancienne se dirige vers l'individualisme.

Le nouvelle se dirige vers l'universel.

Le débat de l'individualisme contre l'universel se révèle autant dans la guerre du monde que dans l'art de notre époque.

2. La guerre détruit l'ancien monde avec son contenu : la domination individuelle à tous les points de vue.

3. L'art nouveau a mis au jour ce que contient la nouvelle connaissance des temps : proportions égales de l'universel et de l'individuel.

4. La nouvelle connaissance des temps est prête à se réaliser dans tout, même dans la vie extérieure.

5. Les traditions, les dogmes et les prérogatives de l'individualisme (le naturel) s'opposent à cette réalisation.

6. Le but de la revue d'art „Le Style” est de faire appel à tous ceux qui croient dans la réformation de l'art et de la culture pour annihiler tout ce qui empêche le développement, ainsi que ces collaborateurs ont fait dans le nouvel art plastique en supprimant la forme naturelle qui contrarie la propre expression de l'art, la conséquence la plus haute de chaque connaissance artistique.

7. Les artistes d'aujourd'hui ont pris part à la guerre du monde dans le domaine spirituel. poussés par la même connaissance contre les prérogatives de l'individualisme : le caprice, Ils sympathisent avec tous ceux, qui combattent spirituellement ou matériellement pour la formation d'une unité internationale dans la Vie, l'Art, la Culture.

8. L'organe „Le Style”, fondé dans ce but, fait tous ses efforts pour placer la nouvelle idée de la vie dans la lumière. L'assistance de tous est possible, par :

I. Comme preuve d'assentiment envoi de votre nom, adresse, profession à la rédaction.

II. Contributions (critiques, philosophiques, architecturales, scientifiques, littéraires, musicales etc., ainsi que reproductions augmentatives) pour le journal mensuel „Le Style”.

III. Traduction dans toutes les langues et publication des idées données dans „Le Style”.

Souscriptions des collaborateurs :

THEO VAN DOESBURG, Peintre.

ROBT. VAN 'T HOFF, Architecte.

VILMOS HUSZAR, Peintre.

ANTONY KOK, Poète.

PIET MONDRIAAN, Peintre.

G. VANTONGERLOO, Sculpteur.

JAN WILS, Architecte.

MANIFEST I OF „THE STYLE”, 1918.

1. There is an old and a new consciousness of time.

The old is connected with the individual.

The new is connected with the universal.

The struggle of the individual against the universal is revealing itself in the world-war as well as in the art of the present day.

2. The war is destroying the old world with its contents: individual domination in every state.

3. The new art has brought forward what the new consciousness of time contains: a balance between the universal and the individual.

4. The new consciousness is prepared to realise the internal life as well as the external life.

5. Traditions, dogmas and the domination of the individual are opposed to this realisation.

6. The founders of the new plastic art therefore call upon all, who believe in the reformation of art and culture, to annihilate these obstacles of development, as they have annihilated in the new plastic art (by abolishing natural form) that, which prevents the clear expression of art, the utmost consequence of all art notion.

7. The artists of to-day have been driven the whole world over by the same consciousness, and therefore have taken part from an intellectual point of view in this war against the domination of individual despotism. They therefore sympathize with all, who work for the formation of an international unity in Life, Art, Culture, either intellectually or materially.

8. The monthly editions of „The Style”, founded for that purpose, try to attain the new wisdom of life in an exact manner.

9. Co-operation is possible by:

I. Sending, with entire approval, name, address and profession to the editor of „The Style”.

II. Sending critical, philosophical, architectural, scientific, literary, musical articles or reproductions.

III. Translating articles in different languages or distributing thoughts published in „The Style”.

Signatures of the present collaborators:

THEO VAN DOESBURG, Painter.

ROBT. VAN 'T HOFF, Architect.

VILMOS HUSZAR, Painter.

ANTONY KOK, Poet.

PIET MONDRIAAN, Painter.

G. VANTONGERLOO, Sculptor.

JAN WILS, Architect.

MANIFEST I VON „DER STIL”, 1918.

1. Es gibt ein altes und ein neues Zeitbewusstsein.

Das alte richtet sich auf das Individuelle.

Das neue richtet sich auf das Universelle.

Der Streit des Individuellen gegen das Universelle zeigt sich sowohl in dem Weltkriege wie in der heutigen Kunst.

2. Der Krieg destruktiviert die alte Welt mit ihrem Inhalt: die individuelle Vorherrschaft auf jedem Gebiet.

3. Die neue Kunst hat das, was das neue Zeitbewusstsein enthält ans Licht gebracht : gleichmässiges Verhältnis des Universellen und des Individuellen.

4. Das neue Zeitbewusstsein ist bereit sich in allem, auch im äusserlichen Leben zu realisieren.

5. Tradition, Dogmen und die Vorherrschaft des Individuellen (des Natürlichen) stehen dieser Realisierung im Wege.

6. Deshalb rufen die Begründer der neuen Bildung alle, die an die Reform der Kunst und der Kultur glauben, auf, diese Hindernisse der Entwicklung zu vernichten, so wie sie in der neuen bildenden Kunst — indem sie die natürliche Form aufhoben — dasjenige ausgeschaltet haben, das dem reinen Kunstaussdruck, der äussersten Konsequenz jeden Kunstbegriffs, im Wege steht.

7. Die Künstler der Gegenwart haben, getrieben durch ein und dasselbe Bewusstsein in der ganzen Welt, auf geistlichem Gebiet teilgenommen an dem Weltkrieg gegen die Vorherrschaft des Individualismus, der Willkür. Sie sympathisieren deshalb mit allen, die geistig oder materiel, streiten für die Bildung einer internationalen Einheit in Leben, Kunst, Kultur.

8. Das Organ „Der Stil“, zu diesem Zweck gegründet, trachtet dazu beizutragen, die neue Lebensauffassung in ein reines Licht zu stellen. Mitwirkung aller ist möglich durch :

9. I. Als Beweis von Zustimmung, Einsendung (an die Redaktion) von Namen (genau), Adresse, Beruf.

II. Beiträge im weitesten Sinne (kritische, philosophische, architectonische wissenschaftliche, literarische, musikalische u. s. w. sowie reproductieve) für die Monatschrift „Der Stil“.

III. Übersetzung in andere Sprachen und Verbreitung der Ansichten, die in „Der Stil“ veröffentlicht werden.

Unterschrift der Mitarbeiter :

THEO VAN DOESBURG, Maler.

ROBT. VAN 'T HOFF, Architect.

VILMOS HUSZAR, Maler.

ANTONY KOK, Dichter.

PIET MONDRIAN, Maler.

G. VANTONGERLOO, Bildhauer.

JAN WILS, Architect.

SCHEPPEN.

DOOR ANTONY KOK.

Al wat leeft is schepper wijl het leeft

Het scheppen van al wat leeft is algemeen, is herhaling, is sexueel, is voortplanting.

De kunstenaar is schepper als mensch en als kunstenaar.

De kunstenaar is kunstenaar door zijn macht zijn natuurlijken menschenlijken scheppings- of levensdrang — libido — zóó te kunnen sublimeren, dat daaruit kunst wordt geboren.

Des kunstenaars schepping is het bijzondere uit het algemeene, is sublimering van het algemeene, suolimeering van het natuurlijke, omvorming van oerwaarde tot kunstwaarde.

Kunst is gesublimeerde natuurlijke scheppingsdrang, welke tot realiteit komt, maar daarom is gesublimeerde natuurlijke scheppingsdrang nog niet steeds kunst.

De waarde van een kunstwerk hangt af van de beteekenis van den natuurlijken scheppingsdrang, die door zijn sublimering oorzaak is tot het scheppen van het kunstwerk.

Het hoogste doel des levens is scheppen.

Gezondheid is, waar het leven schept.

Ziekte is, waar het scheppen wordt belemmerd.

Het leven schept, of natuurlijk of geestelijk.

Waar het leven natuurlijk schept ontstaat natuur, nakomelingschap, wet.

Waar het leven geestelijk schept ontstaat geest, kunst, vrijheid.

Waar het leven niet schept ontstaat ziekte en moet het leven ophouden.

Hoe meer een kunstwerk als gesublimeerd libido in hoogte evenwaardig is aan de waarde in diepte zijner oorzaak, het natuurlijk libido, des te zuiverder zal het als uiting van kunst verschijnen.

Kunst is waar, is open.

Het kunstwerk heeft waarheid, maakt open.

Kunst is open en recht — oprecht.

Sublimeering van het libido is steeds een beweging naar verheffing van het individu. Zij is een uitbreiding naar het aesthetische en geestelijke leven.

Haar directe uiting is geestdrift, enthousiasme.

Leven is wisselwerking tusschen twee brandpunten, n.l. tusschen hersen- en geslachtsbrandpunt.

Beide samen vormen het individu. Het ééne zonder het andere in een individu is niet mogelijk. Een overheersching van het ééne over het andere is regel.

De verhouding der beide brandpuntwaarden is het karakter. In de eerste plaats wordt die verhouding bepaald door de subjectieve verhouding der brandpunten in het individu zelf.

In de tweede plaats door de objectiviteit. De subjectieve verhouding bepaalt den wil, het verstand, de gezondheid van het individu.

Instandhouding en ontwikkeling van het individu wordt bepaald door de objectiviteit.

Waar individuen in subjectieve waarde onderling zeer kunnen verschillen en waar eveneens de omgeving van en voor de individuen zeer kan uiteenloopen, wordt het ons hierdoor mogelijk begrip te krijgen van de groote verschillen en overeenkomsten die wij bij individuen onderling waarnemen.

Indien zich in een individu een sterke domineering van het geestelijk (hersen) brandpunt over het geslachtsbrandpunt, van het bewuste over het onbewuste, vertoont, spreekt men van een kunstenaar, van een denker.

De kunstenaar en denker kan zich slechts manifesteren in de objectiviteit — realiteit — door zijn kunstwerk, door zijn denkwerk. Deze beide vormen, kunst- en denkvoortbrengsel, zijn vormen die in wezen een zelfde oorzaak hebben, in wezen gelijk zijn.

De richtingen, waarin het natuurlijk libido zich sublimeert, zijn oneindig varieerend.

Naarmate de subjectieve en objectieve waarde van het individu grooter is, zullen ook de in waarde daarvan afhangelnde sublimeeringen grooter beteekenis kunnen hebben.

De uitingen zijn dan ook zeer uiteenlopend en zeer verschillend in waarde.

Zeer dikwijls, bijna algemeen, uit zich sublimeering in kleeding. In alle rassen, volkeren, waardigheden, standen, komt het tot uiting. Weliswaar is deze sublimeering dikwijls niet individueel-oorspronkelijk doch een soort massa-sublimeeringsverschijnsel. Hoevelen b.v. haten niet het modgedoe? Voor hoevelen is het voorgeschreven kleed zijner waardigheid niet hinderlijk (uniform)? Voor hoevelen is de carnivalspret niet een welkome gelegenheid om het genot van het dragen van eigen gekozen kleeding te kunnen smaken, zich daar-

mede te sieren, de aandacht tot zich te trekken? De carnavalsfeesten zijn effectvolle directe individuele libido-sublimeeringen, zich realiseerende in de kleding. Het boetekleed, het kleed der priesters, der rechters, der koningen en soldaten, het zijn alle vormen van gesublimeerd individueel- of massa-libido.

De natuurlijke lichaamsschoonheid wordt bepaald door de libidineuze waarde in het individu zelf. Waar de harmonie tusschen geslachtsbrandpunt en hersenbrandpunt groot is, zijn de voorwaarden aanwezig voor een gezond en daardoor schoon lichaam.

Waar de harmonie tusschen de subjectieve waarde van het individu en de objectiviteit groot is, zal door dat individu het schoone in de objectiviteit worden waargenomen. Deze waarneming is weer oorzaak van ontwikkeling van het vermogen tot sublimering van het libido.

Waar omvorming van natuurlijk libido in gesublimeerd libido plaats heeft, zal gewaarwording van schoonheid zijn. Bewustwording van schoonheid is direct geestelijk, indirect natuurlijk (sexueel).

Waar het natuurlijk libido misbruikt wordt ontstaat ziekte, ontstaat het leelijke, het afzichtelijke. Kunst leeft en is realiteit die ontstaan is door de harmonische sublimering van den natuurlijke scheppingsdrang.

Waar het natuurlijk libido geweld wordt aangedaan door sublimering ontstaat geen kunst doch ziekte, verval.

Waar het natuurlijk libido zich zwak sublimeert ontstaat evenmin kunst doch algemeen- en alledaagschheden.

De ware kunstenaar heeft zijn eigenschappen in en om zich in harmonie. Alleen krachtens deze harmonie kan hij zijn kunst tot realiteit brengen.

Hem is het mogelijk door zijn gesublimeerd libido een kunstwerk te scheppen.

De ware kunstenaar overdrijft omdat hij overvloedt.

Alleen bij overvloed kan overdrijven plaats hebben.

Bij overdrijving begint kunst, want wat overdrijft kan sublimeren tot kunst.

Het natuurlijk libido scheidt leven.

Het gesublimeerd libido scheidt kunst.

Het natuurlijk libido kan niet scheppen zonder een zekere harmonie van hersen- en geslachtsbrandpunt.

Het gesublimeerd libido kan niet scheppen zonder de harmonie van hersen- en geslachtsbrandpunt te bewaren.

Waar het natuurlijk libido buiten de harmonie van hersen- en geslachtsbrandpunt komt, ontstaan of geen of zieke nakomelingen.

Waar het gesublimeerd libido de harmonie van hersen- en geslachtsbrandpunt niet bewaart ontstaat geen kunst doch ziekelijke voortbrengselen en verval.

INLEIDING AESTHETISCHE BESCHOUWINGEN (2DE REEKS).

DOOR V. HUSZAR.

Er is een ontegenzeggelijk verschil in onzen tijd tusschen twee stroomingen in de kunstontwikkeling.

Beide stroomingen noemen zich modern.

De eene streeft naar het bijzondere, bizarre, schilderachtige, zoowel in de bouwkunst als in de andere kunsten (dit is de naklank van de vorige generatiën); de andere streeft naar het algemeene en monumentale, (dit is de zich ontwikkelende nieuwe stijl).

Als wij den geestelijken groei van het menschelijk zijn in het Al beschouwen, zooals die zich ontwikkeld heeft tot op heden, dan zien wij overal in het geestelijk leven het algemeene streven naar het redelijk denken of naar de bewustwording van den mensch; dit ontplooit zich steeds meer, en tracht overal zich te realiseeren en te beelden.

Geheel het tegenovergestelde gebeurt bij den natuurlijken mensch, of zooals Bolland in zijn „Zuivere rede en hare werkelijkheid” zegt:

„Wat geestelijk is wil 'niet meer' zielig zijn of psychisch, en het leven is als het bezielende het zielige zelf, of liever gezegd de zieligheid is weer het leven in zijne bezielde verenkeling, in zijne verbijzondering en bepaaldheid. En de zuivere zieligheid is de zuivere dierlijkheid; de gesteldheid van het dierlijke leven is de stelligheid van het zielige leven, terwijl in den geest de zielige natuur boven zichzelf uitgaat, om tot zichzelf weer te keeren en in te keeren”.

En verder: „Geheel individu, of eigenlijk individu, is eerst het dier, de aandoenlijk levende zaak, die zich al niet meer eenvoudig laat gebruiken, maar in het leven zijner zinnen tot eigen zin en bezielde of eigenlijk nog zielige eigennigheid ontwaakt. Want de natuurlijkheid van het dierlijke leven bevrijdt zich niet tot geestelijkheid van bewustzijn, maar blijft bevangen in eenen droom, waarin het niet ontwaakt tot eigenlijke zelfkennis; het dierlijke leven op zijn hoogst is nog meer ofte min slaapwandelarij. Zoo is de gesteldheid van het dierlijke leven de stelligheid van het zielige leven, en de zuivere dierlijkheid de zuivere zieligheid, waarom ook de mensch te minder persoonlijk en te meer zielig of individueel is, naarmate hij dierlijker heeft te heeten; zelfs of juist de zieligsten onzer willen daarom geen 'individuën' heeten. Men zal dan ook niet met begrip de menschelijke natuur, of in het algemeen de natuur, tot individu of ziel maken; de zieligheid of het psychische is nog niet alles”. Nog scherper: „Want de natuurlijke mensch is nog niet de ware en rechte mensch; de ware mensch is de geestelijke mensch, de wijze mensch, de mensch, die heeft leeren begrijpen wat hij beleefd of ondervonden heeft”.

Hier wordt onderscheid gemaakt tusschen die menschen die door hun zielstoestanden, stemmingen, beheerscht worden (het dierlijke stadium) en den mensch die door de bewustwording tot geestelijkheid (het eigenlijke mensch-zijn) komt. Dit onderscheid in anderen vorm wordt o. a. door Spinoza in zijn Ethica gemaakt n.l. de lijdende (passieve) menschen die door hun hartstochten of affekten gedreven worden en de vrije mensch, die zijn verstand of rede gebruikt om zich van alle lijden (hartstochten of natuurlijkheid) los te maken. „Daarom is ook het hoofddoel van den mensch die zich door de rede laat leiden, m. a. w. zijn hoogste begeerte, waaraan hij alle overige begeerten ondergeschikt zoekt te maken die, welke hem drijft om zich zelven en alle zaken die binnen het bereik van zijn bevattning vallen volledig te begrijpen”.

Men moet goed begrijpen, dat hier twee in wisselwerking zijnde deelen van het menschelijk wezen bedoeld worden; het mensch-zijn bestaat niet enkel uit dierlijkheid, natuurlijkheid, zieligheid of hartstochten, evenmin enkel uit geestelijkheid of redelijkheid, want dan zou de mensch als menschelijk levend wezen ophouden te bestaan.

Zooals in alles, zoo moet ook hier de betrekkelijkheid der deelen tot elkaar en tot het geheel beschouwd worden. In de moderne levensbeschouwing tracht men tot evenwicht tusschen beide te komen en de tweedeelgheid tot eenheid te brengen, wat zich ook uit in de nieuwe beelding.

Door vele denkende menschen wordt de groote fout begaan het aesthetische, 1) het meest belangelooze in den mensch minder hoog te stellen dan het denken, want, beweren ze, het aesthetische wordt tot aanschouwelijkheid, dus tot verzinnelijking gebracht, waardoor het geestelijke aan waarde verliest. Maar, wordt het denken dan niet verzinnelijkt? Is het woord (geschreven of gesproken) niet de verzinnelijking van het denken?

Dit beweren de Boedhisten en daarom vinden ze hun hoogste geestelijkheid in mediteeren of in zwijgen. Maar wij, Westeringen, hebben de behoefte, door onze grootere activiteit onze geestelijke processen te manifesteren, wat de Boedhisten tenslotte gedeeltelijk ook doen in hun kunstuitingen, wijze spreken enz. Zoolang wij menschen in gemeenschap samen leven, hebben wij behoefte ons te uiten en hoe meer wij ons diepste geestelijke leven aan anderen openbaren, hoe nuttiger dit voor de menschheid is.

De vorm waarin de uitingen zich objectiveeren is bijkomstig en het is zeer onjuist te meenen, dat de eene objectivering van ons geestelijk leven hooger staat dan de andere. Hoogstens kunnen wij constateeren dat voor de eene uiting een grooter quantum materie noodig is dan voor de andere, wat met het *w e z e n* der uitingen niets te maken heeft. Zoo vermindert de gebondenheid aan het materiaal bij bouw-, beeldhouw-, of schilderkunst de geestelijke of aesthetische waarde der kunstuitingen niet, vergeleken bij muziek of dichtkunst, wat sommigen beweren. Er zijn b.v. gedichten die meer gebondenheid toonen aan de prosodie dan een bouwwerk aan zijn materiaal. De vrijheid in de beelding, evenals in ons menschelijk zijn, bestaat niet in bandeloosheid of losbandigheid, maar in redelijke wetelijkheid. Want de bandeloosheid voert tot het dierlijke of de hartstocht, waarin ze bevangen wordt en waaronder ze lijdt en het redelijke, d. i. het tot bewustheid gekomene voert tot vrijheid.

Als wij nu van aesthetisch standpunt deze twee uiterste uitingen van het menschelijke leven beschouwen, dan kunnen wij zien dat alle mogelijke uitingen van het menschelijk voelen en denken hierin zijn geobjectiveerd. Het is de vraag hoe het subject zich tot het object verhoudt. B.v. de eenzijdige zinnelijkheid in het waarnemen der objecten is gesubjectieerd in de impressionistische kunsten en de eenzijdige geestelijkheid bij de primitieve en eenzijdig spiritualistische kunsten.

Behalve deze twee uitersten zijn nog andere modulaties van de menschelijke eigenschappen in beeld of woord gebracht, maar al deze uitingen zijn niet zoo gemakkelijk te kategoriseeren.

De bekrompenheid van het menschelijk voelen en denken heeft de behoefte grenzen vast te stellen, wat uit paedagogisch oogpunt heel nuttig kan zijn, maar tevens tot dogmatiek voert. Wij kunnen alleen over minder of meer en over het eene ten opzichte van het andere spreken; steeds volgen reacties op iedere actie, ongemerkt gaat 't een in 't ander over. Toen het impressionisme in vollen bloei was, ontstond een reactie door de eenzijdige

1) Onder aesthetisch wordt hier verstaan: doel op zichzelf. (Zie vorige artikels).

spiritualisten en daartusschen kwam een strooming om het evenwicht te herstellen. Zoo kwam na een tijdelijke indommeling van de kunst de reactie der futuristen en kubisten met hun uiterste bewegelijkheid, wat de nieuwe beelding weer in evenwicht brengt door de rust in de beweging. Alles vloeit en beweegt, het een neemt van het ander over, soms zonder zich daarvan bewust te zijn.

Het is ook niet toevallig, dat in een rationalistischen (redelijk bewusten) tijd, een irrationalistische (hartstochtelijke onbewuste) beweging opkomt als reactie en tegelijk terugval. Het is een strijd, waarbij men het oude wil vasthouden om het nieuwe niet tot zijn uiterste te laten komen. Zoo zijn ten slotte de schijnbaar tegengestelde richtingen indirecte steunpilaren voor elkaar; de eene vindt zijn evenwicht pas, als de andere vernietigd en tevens opgenomen is in de groote en ware, nieuwe strooming.

Het een staat in oorzakelijk verband met het ander, wat begrijpelijk is daar alle ten slotte zijn oorsprong heeft in het menselijke zijn.

Wij zullen trachten deze beschouwing door reproducties aanschouwelijk te maken.

AANTEKENINGEN OVER MONUMENTALE KUNST.

NAAR AANLEIDING VAN TWEE BOUWFRAGMENTEN (HALL IN VACANTIEHUIS TE NOORDWIJKERHOUT. BIJLAGE I).

Het een is niet zonder het ander.

Het nieuwe beeldingsbewustzijn houdt in: samenwerking aller plastische kunsten om op den grondslag van evenwichtige verhouding tot een zuiveren monumentalen stijl te geraken.

Een monumentale stijl houdt in: evenredige arbeidsverdeeling der verschillende kunsten.

Evenredige arbeidsverdeeling houdt in, dat elk kunstenaar zich tot zijn eigen gebied beperkt. Deze beperking houdt in: beelding met de vak-eigen middelen.

Beelding met de vak-eigen middelen houdt in: ware vrijheid; zij bevrijdt b.v. den architect van veel dat niet tot zijn beeldingsmiddel, — zoo b.v. de kleur, — behoort en waaromtrent hij uit constructief en aesthetisch oogpunt andere inzichten zal hebben dan den schilder.

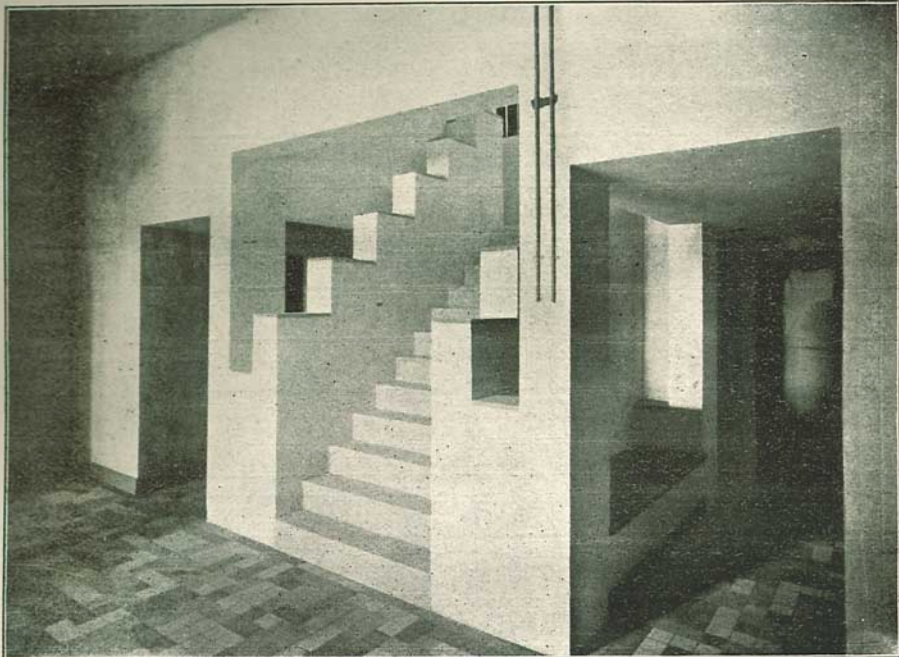
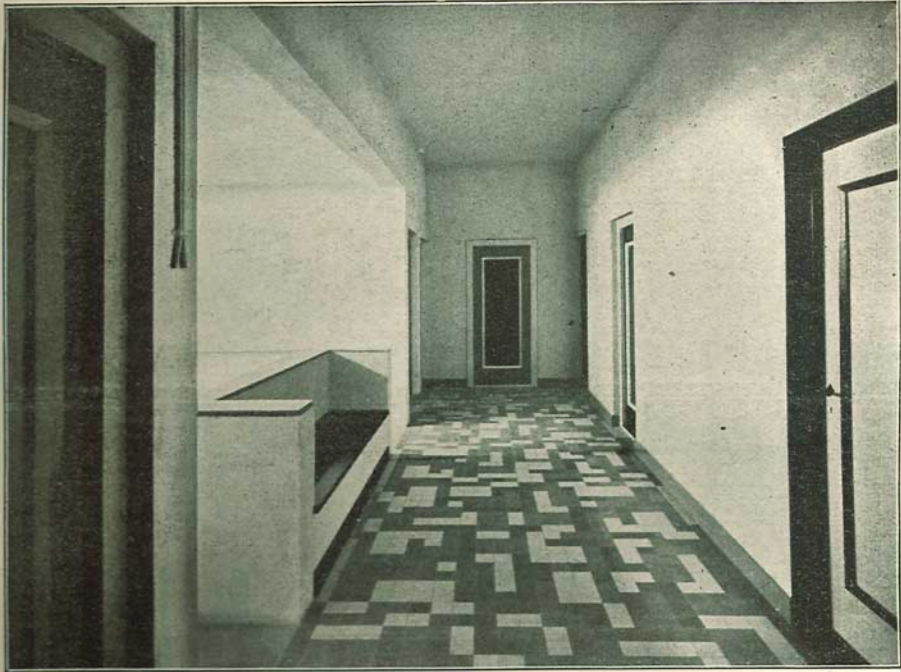
Deze theorieën zijn door architecten van beteekenis reeds lang geleden verkondigd, doch in praktijk bleef het — op enkele uitzonderingen na, — bij het oude, de architect nam ook de plaats van schilder en beeldhouwer in, wat natuurlijk tot de meest willekeurige resultaten leiden moest, zoo b.v. tot een picturale, sculpturale, in één woord *destructieve bouwkunst*.

Elke kunst eischt den geheelen mensch, zoowel architectuur, schilder- als beeldhouwkunst. Eerst wanneer dit, evenals in de oudheid, weder beseft wordt, kan er van ontwikkeling in de richting van een monumentale architectuur, van stijl sprake zijn.

Dan vervalt ook vanzelf het begrip van toegepaste kunst en elk ondergeschikt-zijn van en aan welke kunst dan ook.

Gelukkig dat de jonge kunstenaars in de architectuur dat niet slechts inzien, maar ook in

BIJLAGE I VAN „DE STIJL” TWEEDE JAARGANG No. 1. HALL IN VACANTIEHUIS TE NOORDWIJKERHOUT. ARCHITECT: J. J. P. OUD. SCHILDER: TH. VAN DOESBURG.

praktijk brengen, waardoor zij niet alleen de cultuur van het Huis, maar eveneens de cultuur der monumentaliteit bevorderen en mogelijk maken.

De opvatting der monumentaliteit heeft zich sinds de architecten zich niet meer verlustigden aan het grillig spel van het Barok met zijn uitwassen en uitvloeisels, belangrijk ten gunste van het stijlgevoel gewijzigd.

Ook wat het schilderen in en aan de architectuur betreft heeft zich over kubisme en futurisme heen een belangrijke verdieping in de opvatting, ten gunste der architectuur voorgedaan. Voornamelijk door verovering van het vlak, de vlakke kleur, de vlak-ruimte en het begrip van verhouding.

Onze geestelijke dracht laat niet meer toe, poppetjes op een muur geschilderd, — liefst nog met een toepasselijke spreuk er bij... op de wijze der ulevellenspreuken, — en met dien muur in geen enkel organisch verband staande, voor, aan den tijdgeest evenredige, monumentale schilderkunst aan te zien. Verbeelden of verzinnebeelden is nog niet aan „beelden” toe en moet geacht worden tot een phase in het menschelijk bewustzijn te behooren, van eenzijdige idealiteit, waarin de geest als 't ware bang was zich in de concrete stof als vorm, kleur of verhouding van het een tot het ander, af te drukken.

(Dergelijke „monumentale” kunst die in wezen niet meer is dan de decoratieve schijn der monumentaliteit, paste wellicht in de vrouwelijk-slappe architectuur van het verleden, in de mannelijke architectuur der toekomst zal zij geen plaats meer hebben).

Het „styleeren” van natuurvorm tot ornamentvorm, gegrond op zinnelijke beelding-looze waarneming van natuurvormen, op natuurlijke symmetrie en vermenigvuldiging op de wijze der natuur, heeft met beelding door aesthetische verhoudingen van innerlijkheid uit, niets te maken.

Met het veldwinnen van het besef, dat het Begrip zich in den Vorm en de Vorm zich in het Middel moet uitdrukken, onderging de monumentale kunst een belangrijke verandering. Het illustratieve en versieringskarakter moet zij, als geheel in tegenspraak met haar wezen, door kleurverhouding, aesthetische ruimte (uitbreiding) op het constructief-gesloten vlak te scheppen, verwerpen 1).

De Bouwkunst geeft constructieve, dus gesloten plastiek. Daarin is zij neutraal tegenover de schilderkunst, die geeft, open plastiek door vlakke kleurbeelding. Daarin is de schilderkunst neutraal tegenover de bouwkunst. De bouwkunst voegt aaneen, bindt. De schilderkunst maakt los, ontbindt. Doordat zij in wezen een verschillende functie hebben te verrichten is juist een harmonische verbinding mogelijk. Harmonische verbinding ontstaat niet door karakteristieke gelijkheid, maar juist door karakteristieke tegendeelheid. In deze tegendeelheid, in deze complementaire verhouding van bouwkunst en schilderkunst, van plastischen vorm en vlakke kleur, vindt de zuivere monumentale kunst haar basis.

1) In een artikel „De Stijl van Verhouding” wordt op de verhouding van het decoratieve tot het beeldende uitvoeriger terug gekomen.

Niet slechts dat de schilderkunst tegenover het constructief-geslotene het losse en opene, tegenover afsluiting uitbreiding stelt, doch ook wekt zij de organisch gesloten plastiek uit haar gebondenheid, beweging stellend tegenover stabiliteit.

Deze beweging is natuurlijk geen optisch-materieele, maar een aesthetische en omdat zij een aesthetische is, moet deze beweging, die volgens de schilderkunst door kleurverhouding wordt gebeeld, door een tegenbeweging tot rust gebracht worden.

Hiertoe werkt ook het neutrale karakter der bouwkundige plastiek mede.

Dit nu is in de hier op bijlage I gereproduceerde bouwfragmenten met gunstig gevolg tot verwezenlijking gekomen. In de afbeelding onderaan, zien wij hoe de bouwkunst van functioneele en constructieve basis uit, tot een aesthetische monumentale, organische plastiek kan komen. Door opoffering van elke uiterlijke, niet de architectuur beantwoordende, versiering en détailplastiek (beeldjes, lijstjes, enz.) komt het plastisch rythme der architectuur juist tot hare volledige zelfstandige expressie. Deze expressie is zelfstandig en vrij, omdat ze niet aan een versiering gebonden is en dus niet de schijn aanneemt van iets anders te zijn dan zij inderdaad is: architectonische en geen sculpturale expressie. Het begrip drukt zich uit in den vorm en de vorm drukt zich af in het materiaal. Hierdoor wordt de beschouwer gedwongen architectonische plastiek te zien.

De opgaande trap, de doorbroken muren, de zijbanken en bank op den bovengang (zie bijlage I boven), zij hebben alle een logische functioneele beteekenis, die zich, in één organischen vorm gevat, plastisch veruiterlijkt. Deze vorm geeft, van welken kant ook bezien een verrassende rhythmische werking.

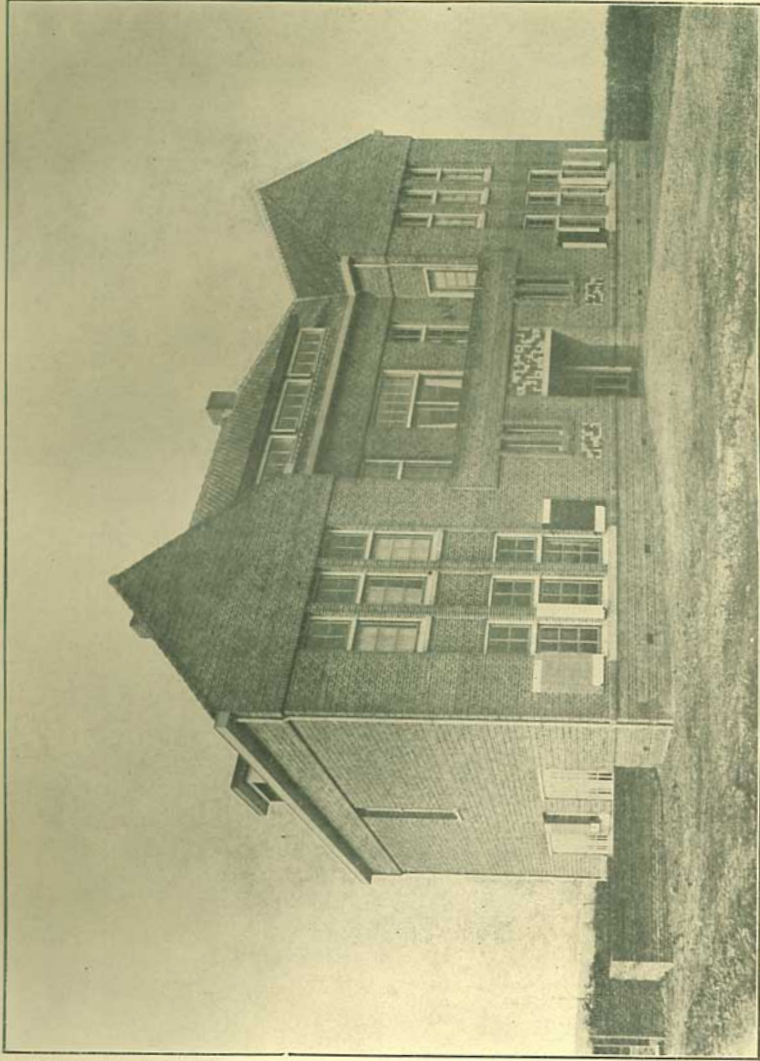
In de tegelvloer-compositie zoowel als in de beschildering der deuren enz., is langs andere weg, n.l. op de wijze der schilderkunst-in-architectuur, door destructie een aesthetische ruimtewerking bereikt. De vloer is wel het meest gesloten oppervlak van het huis en eischt daarom uit aesthetisch oogpunt eene als 't ware tegen de zwaartekracht ingaande werking door vlakke kleur en open-ruimteverhouding. Dit is hier vanaf den ingang door de geheele beneden- en bovenhall en gangen consequent doorgevoerd. Een klein gedeelte hiervan geeft de afbeelding op bijlage I boven te zien.

De ontwikkeling en uitwerking dezer geheele compositie, — constructief-destructief, — kan alleen ter plaatse zelf, — waar helaas door te donker gekleurde glas-in-lood-ramen, het licht, een der voornaamste factoren voor monumentale ruimtekunst, veel van de werking doet verloren gaan, — gezien worden.

Bij consequente doorzetting en ontwikkeling dezer complementaire samengang van architectuur en schilderkunst zal, in de toekomst, het doel der monumentale kunst: den mensch in (inplaats van tegenover) de beeldende kunst te plaatsen en hem daardoor aan haar te doen deelnemen, op zuiver modernen grondslag bereikt kunnen worden.

In wat wij hier doen zien is reeds veel bereikt en nog meer ... geleerd. Toch moet dit nog als een begin van monumentaliteit beschouwd worden.

BIJLAGE II VAN „DE STIJL” TWEEDE JAARGANG N° 2. VACANTIEHUIS TE NOORDWIJKERHOUT
ARCHITECT: J. J. P. OUD. (ZIE OOK BIJLAGE I EN BESCHRIJVING IN HET VORIGE NUMMER).

